

Михалко І.С.

*Науково-дослідний інститут вивчення
проблем злочинності імені академіка В.В.
Сташиса Національної академії правових
наук України, науковий співробітник
сектору дослідження проблем кримінально-
виконавчого законодавства, к.ю.н.*

ЩОДО ПРИНЦИПІВ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ

Політика у сфері виконання кримінальних покарань передбачає певну стратегію діяльності органів та установ виконання кримінальних покарань з чітким визначенням пріоритетних принципів та методів цієї діяльності, що виступають підґрунтям основних напрямків діяльності органів та установ виконання кримінальних покарань на даному етапі й характеризують тенденції їх подальшого розвитку.

Даючи визначення політики у сфері виконання кримінальних покарань, наука кримінально-виконавчого права чітко вказує на структуру елементів, які її складають та характеризують, як-от: стратегія політики, її цілі та завдання, принципи, основні напрямки та методи діяльності органів та установ виконання кримінальних покарань. Причому наука кримінально-виконавчого права чітко не формулює поняття «принципу політики» та не перелічує систему принципів, на яких базується політика у сфері виконання кримінальних покарань.

Взагалі, під принципом розглядаються «основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації. Принципу притаманна властивість абстрактного відображення закономірностей соціальної дійсності, що зумовлює їх особливу роль у структурі широкого кола явищ. Принцип є джерелом багатьох явищ або висновків, що належать до нього, як дія до при-

чини (принцип реальний) або як наслідки до підстави (принцип ідеальний)» [1, с. 110–111].

Говорячи про принципи політики, науковці вказують, що вони повинні бути науково обґрунтованими та стабільними, закріпленими у нормах Кримінально-виконавчого кодексу України [2], інших законах та нормативних актах цієї сфери діяльності [3], базуватися на міжнародних актах про права людини та поводження із засудженими [4].

Висловлюються різні точки зору щодо визначення принципів політики. Наприклад, науковець Каковкіна К. М. принципи політики визначає як загальні керівні начала, що походять із вимог політики держави й пронизують усю діяльність органів та установ виконання кримінальних покарань. Авторка наголошує на поділі принципів політики на три групи: загально правові, міжгалузеві та галузеві [5], отже, на її думку, «принципи політики» та «принципи законодавства» за своїм змістом є схожими.

Інші автори вказують, що систему принципів галузі кримінально-виконавчого права охоплюють загальні принципи права, принципи галузей права, що регулюють боротьбу зі злочинністю, а також принципи політики держави у сфері виконання кримінальних покарань [6]. Зубарев С. М. уточнює, що основною формою реалізації кримінально-виконавчої політики є нормативно-правова – віддзеркалення політики в кримінально-виконавчому законодавстві й інших нормативних правових актах, зосереджуючи увагу, що ця нормативно-правова форма реалізації політики є переважаючою і охоплюється поняттям кримінально-виконавчого права [7]. Цей вислів свідчить про існування інших форм реалізації політики окрім нормативно-правової.

Таким чином, поняття «принципи політики» та «принципи законодавства» не збігаються, оскільки, по-перше, різняться за змістом, а, по-друге, можуть мати різні форми реалізації.

Так, принципи кримінально-виконавчого законодавства можна визначити як вихідні засади та положення процесу виконання-відбування покарання, які закріплені у кримінально-виконавчому законі та мають ідеологічно-правовий, нормативно-регу-

люючий та стратегічний характер, підкріплені певним правовим інструментарієм у процесі здійснення кримінально-виконавчої діяльності, обумовлені цілями виконання покарання [8, с. 21]. Без норми принцип втрачає свій практичний аспект, бо саме норма є першою стадією механізму правового регулювання, що покликає здійснювати «юридичне програмування» соціального життя [9, с. 57–59].

Тоді як принципи політики у сфері виконання кримінальних покарань як певні стратегічні базові правила, рекомендаційні положення, вимоги, наміри конструювання, вдосконалення та застосування норм кримінально-виконавчого права, яким повинна відповідати ця діяльність, не завжди мають властивість нормативності, тобто за обсягом вони є ширшими, об'єднуючи за своїм змістом принципи кримінально-виконавчого законодавства та інші принципи політики, формою реалізації яких є, приміром, сама діяльність органів та установ виконання кримінальних покарань.

Також прослідковується зв'язок політики у сфері виконання кримінальних покарань й кримінально-виконавчого законодавства, який є певним діалектичним процесом, де сучасне кримінально-виконавче законодавство характеризує політику у цій сфері, й, одночасно, політика та її принципи, в свою чергу, формують нове законодавство та направляють правозастосовну практику на їх соціально обумовлену реалізацію.

Основними факторами, що обумовлюють політику у сфері виконання кримінальних покарань на будь-якому етапі розвитку держави, є рівень злочинності у державі, стабільність її соціально-економічного розвитку, рівень дотримання принципів моралі та справедливості у цій сфері, визнання міжнародних актів поводження із засудженими тощо [4].

Стратегія політики у сфері виконання кримінальних покарань хоча і досить стабільна, але може мінятися залежно від корінних перетворень в політиці та ідеології, що певним чином й відбувається останніми роками в Україні на шляху реформуван-

ня та оптимізації діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України.

Тому, з огляду на визначення політики як певної стратегії діяльності держави у сфері виконання кримінальних покарань, що є широким всеохоплюючим явищем з багатьма складовими елементами, до принципів політики можна віднести не тільки принципи діючого кримінально-виконавчого законодавства, а й принципи політики, що висунуті наукою цієї галузі права, й принципи практики виконання і відбування покарання, наміри та спеціалізовані міжнародні стандарти, що набули значення принципів.

До них відносяться, по-перше, усі перелічені у ст. 5 КВК України принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарання, по-друге, справедливим, здається, віднесення до низки принципів й таких вироблених практикою та наукою принципів: принципу мінімальності правових обмежень прав і свобод засуджених; принципу економії кримінальної репресії; принципу пріоритетного розвитку заохочувальної політики над репресивною; принципу ресоціалізації та адаптації засуджених, що відбули покарання; принципу пріоритета заходів соціально-педагогічної корекції особи засуджених; принципу вдосконалення виховної і оперативної-розшукової роботи із засудженими.

Таким чином, можна зробити висновок, що до принципів політики у сфері виконання кримінальних покарань треба відносити базові правові стратегічні положення, моральні засади та основні напрямки діяльності політики у сфері виконання кримінальних покарань на сучасному етапі, головним правовим «провідником» яких виступають Кримінально-виконавчий кодекс України та інші нормативні акти цієї галузі.

1. *Юридична енциклопедія [Текст] : в 6 т. / голова редкол. Ю. С. Шемшученко. – К. : Укр. енцикл., 2003. – Т. 5 : П-С. – 736 с.*
2. *Уголовно-исполнительная политика в сфере исполнения наказаний [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.russiansgohome.ru/ugolovno_ispolnitelnaj_politika_v_sfere_ispolnenij-4.html – Заголовок с экрана.*

3. *Ольшевская Н. Уголовно-исполнительное право [Электронный ресурс]: конспект лекций – Режим доступа : <http://coollib.com/b/238409/read#t3> – Заголовок с экрана.*
4. *Смирнов Л.Б. Уголовно-исполнительное право. Курс лекций – СПб., 2002 [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://works.tarefer.ru/87/100159/index.html> – Заголовок с экрана.*
5. *Каковкина Е. Н. Шпаргалка по уголовно-исполнительному праву [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://lib.rus.ec/b/204798/read> – Заголовок с экрана.*
6. *Уголовно-исполнительное право: учеб. для юрид. вузов / А.С. Михлин, П.Г. Пономарев, В.И. Селиверстов, И.В. Шмаров; под ред. проф. В.И. Селиверстова. – 2-е изд. – М.: Юриспруденция, 2000. – 320 с.*
7. *Зубарев С. М. Уголовно-исполнительное право. Конспект лекций [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.e-reading.bz/bookreader.php/99172/Zubarev_-_Ugolovno-ispolnitel'noe_pravo_konspekt_lectcii.html – Заголовок с экрана.*
8. *Михалко І.С. Забезпечення принципу раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки засуджених: монографія / І.С. Михалко. – Х.: Право, 2013. – 200 с.*
9. *Шундигов К. В. Механизм правового регулирования [Текст] : учеб. пособие / К. В. Шундигов ; под ред. А. В. Малько. – Саратов : Саратов. гос. акад. права, 2001. – 102 с.*